

Hvorfor mister fagfolk gangsynet i møte med Rorschach-metoden?

Cato Grønnerød

Medlem av Testpolitisk utvalg i Psykologforeningen, Universitetet i Oslo

catogro@psykologi.uio.no

Steph Hope

illustratør

Rorschach-metoden har som 100-åring et solid vitenskapelig grunnlag sammenliknet med andre brede personlighetstester. Dette bør fagfolk ta inn over seg og la foreldet kritikk ligge.

I 2021 er det hundre år siden Hermann Rorschach publiserte sin bok Psykodiagnostik (Rorschach, 1921). Året markeres på forskjellig vis, både i Norge og internasjonalt. Blant annet blir Hermann Rorschachs bok utgitt i ny engelsk oversettelse, og Den norske Rorschach-forening arrangerer et jubileumsseminar 5. november.

Hermann Rorschach var en ung og lovende psykiater som for litt over hundre år siden begynte på et eksperiment hvor han ville undersøke hvordan folk skaper og uttrykker mening i et sammensatt stimulusmateriale. Metoden han publiserte i 1921, skulle få stor innflytelse i psykologien og psykiatrien, men også i populærkulturen, slik Damion Searls (2017) viser i sin bok *The Inkblot*. Populariteten og bruken økte voldsomt fram mot 1960-tallet, men metoden har siden den tid også vært gjenstand for gjentakende runder med skepsis og kritikk.

Geir Høstmark Nielsen oppsummerte i 1990 status for Rorschach-metoden (Høstmark Nielsen, 1990), og jeg gjorde det samme et knapt tiår senere (Grønnerød, 1999), men svært mye har skjedd de siste 20 årene. Det kan derfor være på sin plass å presentere hvor forskningen står i dag.

Rorschach-metoden er den best dokumenterte metoden vi har

Ironisk nok har Rorschach-metoden aldri hatt en så solid vitenskapelig status som nå, samtidig som den aldri har vært så lite brukt. Rorschach-metoden er faktisk den best dokumenterte personlighetsvurderingsmetoden vi har (Mihura et al., 2013; Mihura, Bombel et al., 2018; Society for Personality Assessment, 2005). Den harde kritikken de siste 30 årene har resultert i mye forskning, og ikke minst mange metaanalyser, som viser til like gode psykometriske egenskaper for Rorschach-metoden som for andre metoder. Samlet sett overgår mengden dokumentasjon det som foreligger for andre store vurderingsmetoder (Mihura, Bombel et al., 2018). Andre metoder mangler særlig systematisk og kritisk vurdering av forskningsgrunnlaget som presenteres i manualer, og ikke minst omfattende meta-analyser.

Allikevel hører man stadig de samme argumentene mot Rorschach-metoden som ble presentert for rundt 25 år siden. Joni Mihura, en av de sentrale forskerne i feltet, har uttrykt det slik: «Det er ikke uvanlig å høre akademikere, klinikere, studenter og [andre] påstå at 'Rorschach-metoden er ikke valid'. Men selv ikke de mest påståelige fagfolkene som betegner seg som 'Rorschach-kritikere', sier at metoden ikke er valid.» (Mihura et al., 2018, s. 1, min oversettelse). De argeste kritikerne for 25 år

siden, særlig James Wood og Howard Garb, har nemlig gått tilbake på sin anbefaling om å stoppe bruken av metoden i kliniske og rettslige sammenhenger (Wood et al., 2015), og anerkjenner med dette at Rorschach-variabler har god reliabilitet og validitet til bestemte formål. Likevel dras gamle og utdaterte argumenter stadig opp av kolleger rundt omkring.

Backlash og nyvinning

Da jeg sist oppsummerte status i 1999, var vi inne i det som har blitt kalt «backlash»-perioden for Rorschach-metoden (Bornstein, 2001). Forskningen hadde tatt seg betydelig opp, og man hadde en slags standard for skåring og tolkning i The Comprehensive System (CS, Exner, 2003), et system som viste god reliabilitet og validitet for skårene. Så startet en bølge av kritikk (Dawes, 1994; Garb, 1999; Wood et al., 1996; Wood & Lilienfeld, 1999) som mange skeptikere fikk med seg. Det de ikke fikk med seg, eller overså, var alle svarene som avviste mye av kritikken som ubegrunnet eller misforstått, eller alle de studiene som la grunnlag for å rette opp de manglene som helt klart var til stede. Garb, Wood og mange andre kritikere ble beskyldt for å sette langt høyere standarder for Rorschach-metoden enn for andre metoder, noe som selvfølgelig er uholdbart. For en oppsummering av debatten den gang henvises den interesserte leser til Meyer og Archers opplisting av styrker og svakheter (Meyer & Archer, 2001) og ikke minst til den svært godt dokumenterte uttalelsen fra styret i Society for Personality Assessment om at Rorschach-metoden tilfredsstillende vanlige krav til psykometriske egenskaper for vurderingsmetoder (Society for Personality Assessment, 2005).

Den heftige debatten, sammen med avgjørelsen om at CS ikke lenger ville bli videreutviklet etter John E. Exners død i 2006, ledet fram til utviklingen av Rorschach Performance Assessment System, eller R-PAS (Meyer et al., 2011). Systemet fokuserer på Rorschach-metodens styrker slik disse fremstår i den svært omfattende metaanalysen av Rorschach-variabler publisert i Psychological Bulletin av Joni Mihura og kolleger (Mihura et al., 2013), samt mange andre studier av psykometriske egenskaper. Normgrunnlaget består av et internasjonalt utvalg på over 4000 personer, noe som er unikt i testsammenheng. En ny innsamling av normdata for R-PAS er også underveis. R-PAS er etter mitt skjønn det beste systemet for fremtiden. Det er empirisk sett svært solid, med presise retningslinjer for administrasjon, empirisk baserte aggregerte variabler, normert resultatpresentasjon og strukturert tolkning.

Metodepluralisme

Svært mye forskning de siste tiårene har underbygget det Robert Bornstein kaller heterometodekonvergensproblemet (Bornstein, 2009). Selv om ulike metoder (selvrapport versus friresponsmetoder som Rorschach) hver for seg predikerer relevante kriterier med god validitet, er korrelasjonen mellom metodene som oftest svært lav. Dette er tydelig på flere områder (se oppsummering i for eksempel Mihura & Graceffo, 2014) og skaper problemer for vår tradisjonelle forståelse av validitet basert på nomologiske nettverk (Campbell & Fiske, 1959; Cronbach & Meehl, 1955). Flere hevder med styrke at vi ikke lenger kan snakke om begreper som depresjon eller angst uten å ta hensyn til hvordan begrepene har blitt vurdert, men at vi også har gode grunner til å si at forskjellige metodetyper bør gi forskjellig resultat (Bornstein, 2007; Borsboom et al., 2004; Kagan, 1988). Samtidig hevder flere at psykologi som fag har blitt i overkant opptatt av selvrapport som metode (Baumeister et al., 2007).

Enkelte psykologer i ledende posisjoner har gått så langt som til å forby sine medarbeidere å benytte Rorschach

Debatten er omfattende, men her vil jeg nøye meg med å oppsummere med følgende: for å gjøre god forskning og gode utredninger må vi bruke ulike metodetyper (Bornstein, 2017; Lilienfeld & Pinto, 2015; Mihura & Graceffo, 2014). Manglende sammenheng mellom resultater fra ulike metoder kan ikke brukes for å avvise en av metodene, men gir derimot mulighet for å se flere sider ved en person. Selvrapporrtmetoder finnes i overflod, og de er enkle å bruke, men de gir begrenset informasjon, og hovedsakelig om eksplisitte prosesser. Rorschach-metoden gir også begrenset informasjon, men den er altså en vitenskapelig solid metode for å vurdere implisitte prosesser. I praksis kan vi se dette når Rorschach-metoden gir informasjon om for eksempel depressive trekk, selv om personen selv rapporterer godt humør. En annen person oppgir ingen problemer med å oppfatte virkeligheten slik andre gjør, men viser allikevel svært uvanlige måter å se ting på i Rorschach-metoden. Jeg bruker selv både selvrapporrt og Rorschach-metoden i sakkyndige utredninger; kun selvrapporrt ville gitt svært begrenset informasjon. Jeg opplever til stadighet motsetninger i testresultatene som viser seg å være svært meningsfulle når man undersøker dem nærmere. Forskjelligheten i dataene er altså en styrke, og gjenspeiler dynamisk sett at vi alle er preget av motsetninger og konflikter i større eller mindre grad.

Forsvarlig bruk gir gode vurderinger

Enkelte psykologer i ledende posisjoner har gått så langt som til å forby sine medarbeidere å benytte Rorschach-metoden innen deres enheter i psykisk helsevern. Dette er både vitenskapelig uholdbart og profesjonsetisk utilsattelig. Jeg blir rett og slett overrasket over hvilket engasjement enkelte psykologer legger i å mene noe om Rorschach-metoden på sviktende grunnlag, og dermed også i praksis villede kolleger. International Testing Commissions retningslinjer (Hambleton et al., 2013), som alle medlemmer av Norsk psykologforening er bundet av, spesifiserer at vi skal følge standarder, kjenne teori og empiri som viser til styrker og svakheter, og ta nødvendige forbehold når vi tolker resultater. Rorschach-metoden, som alle andre metoder for personlighetsvurdering, må også brukes med forsvarlighet. Ingenting i selve metodens stimulusmateriale, testprosedyrer eller skåringsprosedyrer tilsier at Rorschach-metoden er uforsvarlig eller uvitenskapelig i seg selv, det er bruken det kommer an på. Når kritikere bruker sveipende generaliseringer som «uvitenskapelig» om metoden, er de for det første ikke oppdatert på forskningen. For det andre viser man hegemoniske holdninger om hva «vitenskapelighet» skal bety, ved å forsøke å begrense personlighetsfeltet til enkelte metoder, typisk selvrapporrt.

Rorschach-metoden gir god innsikt i hvordan en person oppfatter og strukturerer verden, som igjen knytter særlig an til hva vi faktisk gjør, fremfor hva vi sier eller tenker at vi gjør. Særlig perseptuelle forstyrrelser og uorganiserte tankeprosesser kommer godt fram, men også forstyrrelser i relasjoner og oppfatninger av andre, i følelsesregulering og i selvoppfatninger (Meyer et al., 2011). Metoden er godt egnet for tolking innen en psykodynamisk ramme (Hammarström, 2021; Killingmo, 1980; Lerner, 1991), men er i seg selv ateoretisk. Den har vist svært god prediktiv evne for seleksjon av militære spesialstyrker (Hartmann & Grønnerød, 2009) og klassifikasjon av psykopati (Hartmann et al., 2006), den gir et godt grunnlag for forståelse av traumer (Opaas & Hartmann, 2013) og dissosiasjon (Hartmann & Benum, 2019), og den har vist motstandsdyktighet mot simulering og

forsvar (Hartmann & Hartmann, 2014), bare for å nevne noen norske studier. En spennende rekke av nylige studier knytter sammen Rorschach-variabler og hjerneprosesser (Giromini et al., 2017, 2019), og metoden blir aktivt brukt i Therapeutic Assessment (Kamphuis & Finn, 2019), en tilnærming som har fått mye oppmerksomhet de siste årene. Spennet i metoden er stort, noe som gir mange bruksmuligheter. Med det solide vitenskapelige grunnlaget som nå er etablert, er metoden klar for 100 nye år!

Takk til Harald Janson og Erik Hammarström for nyttige kommentarer.

Referanser

- Baumeister, R. F., Vohs, K. D. & Funder, D. C. (2007). Psychology as the Science of Self-Reports and Finger Movements: Whatever Happened to Actual Behavior? *Perspectives on Psychological Science*, 2(4), 396–403. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6916.2007.00051.x>
- Bornstein, R. F. (2001). Clinical utility of the Rorschach Inkblot method: Reframing the debate. *Journal of Personality Assessment*, 77(1), 39–47. https://doi.org/10.1207/S15327752JPA7701_03
- Bornstein, R. F. (2007). Toward a process-based framework for classifying personality tests: Comment on Meyer and Kurtz (2006). *Journal of Personality Assessment*, 89(2), 202–207. <https://doi.org/10.1080/00223890701518776>
- Bornstein, R. F. (2009). Heisenberg, Kandinsky, and the Heteromethod Convergence Problem: Lessons From Within and Beyond Psychology. *Journal of Personality Assessment*, 91(1), 1–8. <https://doi.org/10.1080/00223890802483235>
- Bornstein, R. F. (2017). Evidence-Based Psychological Assessment. *Journal of Personality Assessment*, 99(4), 435–445. <https://doi.org/10.1080/00223891.2016.1236343>
- Borsboom, D., Mellenbergh, G. J. & van Heerden, J. (2004). The Concept of Validity. *Psychological Review*, 111, 1061–1071. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.111.4.1061>
- Campbell, D. T. & Fiske, D. W. (1959). Convergent and discriminant validation by the multitrait-multimethod matrix. *Psychological Bulletin*, 56(2), 81–105. <https://doi.org/10.1037/h0046016>
- Cronbach, L. J. & Meehl, P. E. (1955). Construct validity in psychological tests. *Psychological Bulletin*, 52(4), 281–302. <https://doi.org/10.1037/h0040957>
- Dawes, R. M. (1994). *House of cards: Psychology and psychotherapy built on myth*. Free Press. <https://doi.org/10.1097/00005053-199509000-00011>
- Exner, J. E., Jr. (2003). *The Rorschach: A comprehensive system. Vol. 1: Basic Foundations and Principles of Interpretation* (4. utg.). John Wiley and Sons.
- Garb, H. N. (1999). Call for a moratorium on the use of the Rorschach Inkblot Test in clinical and forensic settings. *Assessment*, 6(4), 313–317. <https://doi.org/10.1177/107319119900600402>
- Giromini, L., Viglione, D. J., Pineda, J. A., Porcelli, P., Hubbard, D., Zennaro, A. & Cauda, F. (2019). Human Movement Responses to the Rorschach and Mirroring Activity: An fMRI Study. *Assessment*, 26(1), 56–69. <https://doi.org/10.1177/1073191117731813>
- Giromini, L., Viglione, D. J., Zennaro, A. & Cauda, F. (2017). Neural activity during production of Rorschach responses: An fMRI study. *Psychiatry Research: Neuroimaging*, 262, 25–31. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2017.02.001>
- Grønnerød, C. (1999). Rorschach-metoden: En kvantitativ og kvalitativ metode. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 36, 723–729.
- Hambleton, R., Havenga, D. K., Hogrefe, D. J., Verlagsgruppe, H., Horn, M. R., Lindley, D. P., Lombard, M. R., Muniz, J., Nyfield, G., Ltd, H., Odland, D. T., Sander, B. & Stoll, F. (2013). *ITCs retningslinjer for testbruk – Versjon 1.2*.

- Hammarström, E. (2021). Psychodynamic Psychotherapy and the Rorschach: A centenary love affair. *Psychodynamic Practice, online first*. <https://doi.org/10.1080/14753634.2021.1882786>
- Hartmann, E. & Benum, K. (2019). Rorschach Assessment of Two Distinctive Personality States of a Person With Dissociative Identity Disorder. *Journal of Personality Assessment, 101*(2), 213–228. <https://doi.org/10.1080/00223891.2017.1391273>
- Hartmann, E. & Grønnerød, C. (2009). Rorschach variables and Big Five scales as predictors of military training completion: A replication study of the selection of candidates to the naval special forces in Norway. *Journal of Personality Assessment, 91*(3), 254–264. <https://doi.org/10.1080/00223890902794309>
- Hartmann, E. & Hartmann, T. (2014). The Impact of Exposure to Internet-Based Information About the Rorschach and the MMPI-2 on Psychiatric Outpatients' Ability to Simulate Mentally Healthy Test Performance. *Journal of Personality Assessment, 96*(4), 432–444. <https://doi.org/10.1080/00223891.2014.882342>
- Hartmann, E., Nørbech, P. C. B. & Grønnerød, C. (2006). Psychopathic and nonpsychopathic violent offenders on the Rorschach: Discriminative features and comparisons with schizophrenic inpatient and university student samples. *Journal of Personality Assessment, 86*(3), 291–305. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa8603_05
- Høstmark Nielsen, G. (1990). Med Rorschach inn i 1990-årene: En beskrivelse av status og sentrale utviklingstendenser. *Tidsskrift for Norsk psykologforening, 27*, 243–254.
- Kagan, J. (1988). The meanings of personality predicates. *American Psychologist, 43*(8), 614–620. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.43.8.614>
- Kamphuis, J. H. & Finn, S. E. (2019). Therapeutic Assessment in Personality Disorders: Toward the Restoration of Epistemic Trust. *Journal of Personality Assessment, 101*(6), 662–674. <https://doi.org/10.1080/00223891.2018.1476360>
- Killingmo, B. (1980). *Rorschachmetode og psykoterapi*. Universitetsforlaget.
- Lerner, P. M. (1991). *Psychoanalytic Perspectives on the Rorschach*. Analytic Press. <https://books.google.no/books?id=IWCsGyBl-KwC&pg=PR12&dq=rapaport+rorschach&hl=no&sa=X&ved=0ahUKewit4uGpjrPoAhWEIYsKHQSuDQsQ6AEIPjAC#v=onepage&q=rapaport%20rorschach&f=false>
- Lilienfeld, S. O. & Pinto, M. D. (2015). Risky tests of etiological models in psychopathology research: The need for meta-methodology. *Psychological Inquiry, 26*(3), 253–258. <https://doi.org/10.1080/1047840X.2015.1039920>
- Meyer, G. J. & Archer, R. P. (2001). The Hard Science of Rorschach Research: What do we know and where do we go? *Psychological Assessment, 13*(4), 486–502. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.13.4.486>
- Meyer, G. J., Viglione, D. J., Mihura, J. L., Erard, R. E. & Erdberg, P. (2011). *Rorschach Performance Assessment System: Administration, Coding, Interpretation, and Technical Manual*. Rorschach Performance Assessment System, LLC.
- Mihura, J. L., Bombel, G., Dumitrascu, N., Roy, M. & Meadows, E. A. (2018). Why We Need a Formal Systematic Approach to Validating Psychological Tests: The Case of the Rorschach Comprehensive System. *Journal of Personality Assessment, 1–19*. <https://doi.org/10.1080/00223891.2018.1458315>
- Mihura, J. L. & Graceffo, R. A. (2014). Multimethod Assessment and Treatment Planning. I C. J. Hopwood & R. F. Bornstein (red.), *Multimethod Clinical Assessment*. Guilford Publications.

- Mihura, J. L., Meyer, G. J., Dumitrascu, N. & Bombel, G. (2013). The validity of individual Rorschach variables: Systematic reviews and meta-analyses of the comprehensive system. *Psychological Bulletin*, 139(3), 548–605. <https://doi.org/10.1037/a0029406>
- Mihura, J. L., Meyer, G. J., Viglione, Donald J., & Erdberg, P. (2018). *Why the Statement «The Rorschach is Invalid» is Invalid*. Rorschach Performance Assessment System, LLC.
- Opaas, M. & Hartmann, E. (2013). Rorschach Assessment of Traumatized Refugees: An Exploratory Factor Analysis. *Journal of Personality Assessment*, 37–41. <https://doi.org/10.1080/00223891.2013.781030>
- Rorschach, H. (1921). *Psykodiagnostik*. Hans Huber Verlag.
- Searls, D. (2017). *The Inkblots*. Simon and Schuster.
- Society for Personality Assessment. (2005). The Status of the Rorschach in Clinical and Forensic Practice: An Official Statement by the Board of Trustees of the Society for Personality Assessment. *Journal of Personality Assessment*, 85(2), 219–237. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa8502_16
- Wood, J. M., Garb, H. N., Nezworski, M. T., Lilienfeld, S. O. & Duke, M. C. (2015). A second look at the validity of widely used Rorschach indices: Comment on Mihura, Meyer, Dumitrascu, and Bombel (2013). *Psychological Bulletin*, 141(1), 236–249. <https://doi.org/10.1037/a0036005>
- Wood, J. M. & Lilienfeld, S. O. (1999). The Rorschach Inkblot Test: A case of overstatement? *Assessment*, 6(4), 341–351. <https://doi.org/10.1177/107319119900600405>
- Wood, J. M., Nezworski, M. T. & Stejskal, W. J. (1996). The Comprehensive System for the Rorschach: A critical examination. *Psychological Science*, 7(1), 3–10. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.1996.tb00658.x>
- Merknad:** Grønnerød er leder i Den norske Rorschach-forening, medlem av R-PAS Research and Development Group, medlem av Testpolitisk utvalg i Norsk psykolog forening.